

Betänkandet (SOU 2024:79) ”Handlingsoffentlighet och handlingar som inhämtas genom straffprocessuella tvångsmedel”

Tidningsutgivarna (TU) har getts tillfälle att yttra sig över rubricerat betänkande och får lämna följande synpunkter.

Sammanfattning

TU avstyrker utredningens förslag. TU anser att behovet av en så ingripande åtgärd som att helt undanta vissa allmänna handlingar på grund av deras innehåll från att omfattas av offentlighetsprincipen, inte är visat.

Uppdraget och behovet

Utredningens uppdrag har enligt direktiven varit att överväga om det behövs ett undantag i tryckfrihetsförordningen (TF) för handlingar som tagits i beslag eller inhämtats genom andra straffprocessuella tvångsmedel och som kan ge tillgång till information i stor utsträckning samt kopior av sådana handlingar.

Bakgrunden är en dom i Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2018. ref 17) av vilken följer att en upptagning (innehållet) i en beslagtagen hårddisk är att anse som inkommen till myndigheten när beslaget verkställs och likaså förvarad när den är tillgänglig hos myndigheten. Innehållet är alltså en allmän handling, som medborgarna har rätt att ta del av. Det gäller även vid användning av andra tvångsmedel som husrannsakan och genomsökning på distans m m.

TU uppfattar att det ”problem” som domen anses ha gett upphov till skulle vara att stora mängder information blir allmänna handlingar medan det i praktiken kan vara så att en mycket begränsad del av informationen har någon betydelse för att användas inom den utredning för vilken den inhämtats.

TU har dock svårt att se att detta skulle vara ett problem.

Utgångspunkten i TF (2 kap. 1 §) är ju att medborgarna ska ha rätt att ta del av alla allmänna handlingar, vars offentlighet sedan kan begränsas för vissa sekretessändamål.

Det har heller inte visats att det begärs ut kopiösa mängder med information från beslagtagna datorer m m. Problemet synes därför mera vara teoretiskt och potentiellt.

Som grund för att begränsa offentlighetsprincipen finner TU det antagna behovet otillräckligt och avstyrker förslaget redan av den anledningen.

Om utredningens utgångspunkter – och om dess förslag

a) Utredningen anger att det måste krävas tungt vägande skäl för att i något avseende införa en snävt utformad begränsning av handlingsoffentlighetens räckvidd. Utredningen ställer därför upp tre förutsättningar, var för sig och sammantagna, som bör vara uppfyllda för att det alls ska vara motiverat att föreslå ett undantag:

- Ett starkt och påtagligt behov av ett undantag.
- Frånvaro av ett påtagligt och beaktansvärt insynsintresse.
- En möjlighet att ge undantaget en lämplig lagteknisk utformning samt en tillfredsställande avgränsning.

Enligt TU:s mening är det väl formulerade förutsättningar.

b) Detta till trots föreslår utredningen att ett undantag från vad som ska anses vara allmänna handlingar bör införas i TF i fråga om elektroniska informationsbärare som tas i beslag eller som påträffas vid husrannsakan och kopieras.

Undantaget ska, med vissa begränsade undantag, gälla så kallad "restinformation", d v s den inte sällan stora del av beslagttaget material som inte granskas eller används i ett förundersökningsmaterial och sålunda inte blir en del av förundersökningen, men likafullt är allmänna handlingar.

Som ovan nämnts är ”problemet” i allt väsentligt potentiellt, vilket också minskar den risk för kränkningar av den personliga integriteten - för det fall att någon, undantagsvis, skulle begära ut ”restinformation” - som utredningen lyfter fram som motiv. Kränkningen för den enskilde torde många gånger vara väsentligt större när den enskilde blir utsatt för användning av ett tvångsmedel som beslag.

TU kan därför inte dela uppfattningen att det skulle föreligga ett så tydligt och starkt behov att det skulle kunna motivera en grundlagsändring.

c) I fråga om insynsintresset synes utredningen - med sin i och för sig tydliga avgränsning mellan material som kommit att ingå i förundersökningen och restinformationen - mena att insynsintresset enbart skulle gälla det förstnämnda. Men det blir då också en fråga för polis och åklagare att bedöma.

De är ett synsätt som står i kontrast till de tydliga uttalanden om offentlighetsprincipens innebörd som gjordes vid den stora lagstiftningsreform rörande offentlighetsprincipen som gjordes 1975/76:

”De offentliga organens verksamhet är något som angår alla medborgare. Det är därför i ett folkstyrt samhälle ofrånkomligt att myndigheterna lämnar medborgarna en vidsträckt information om sitt arbete. Att så sker är emellertid inte detsamma som att en offentlighetsprincip råder i samhället. Detta innebär något mer, nämligen att den offentliga verksamheten ligger öppen för medborgarna och de nyhetsförmedlande organen på sådant sätt att dessa kan inhämta upplysningar i skilda angelägenheter efter eget val, oberoende av myndigheternas informationsgivning.” (Prop 1975/76:160 s 69).

Den sista meningen är central. Att kunna ”... inhämta upplysningar i skilda angelägenheter efter eget val, oberoende av myndigheternas informationsgivning” är något annat än att vara begränsad till det som polis och åklagare valt att inte sortera bort.

För det kan naturligtvis vara så att det för såväl medborgare som medier kan finnas information av intresse i det material som inte kommit att tas in i förundersökningen. Det kan också finnas ett intresse, inte minst från rättssäkerhetssynpunkt - och för att undvika misstankar om att viktig information inte tagits med - kunna granska ”restinformationen”.

Enligt TU:s mening finns det därför inte heller här en ”Frånvaro av ett påtagligt och beaktansvärt insynsintresse”.

d) Vad gäller den tredje förutsättningen för en grundlagsändring – hur den kan genomföras – föreslår utredningen att en bestämmelse om att undanta de aktuella elektroniska informationsbärarna m m från att vara allmänna handlingar ska placeras i 2 kap. 14 § TF – tillsammans med undantagen för brev och handlingar m m som lämnas in till en myndighet endast för befordran eller som ingår in en myndighets ”bibliotek”.

Det är här en väsentlig skillnad på beskaffenheten av handlingar, där de sistnämnda endast tar sikte på deras karaktär och inte deras innehåll. Enligt TU:s mening illustrerar detta väl varför ett nytt undantag inte låter sig placeras in i den systematik och det grundläggande synsätt som kännetecknar TF och varför inte heller den tredje förutsättningen som ställts upp kan anses tillgodosedd.

TU vill understryka att detta är en mycket farlig väg att anträda eftersom det skulle ge legitimitet åt att undanta även andra typer av allmänna handlingar, inte på grund av deras form utan deras innehåll.

e) För det fall att regeringen, trots dessa invändningar, ändå skulle gå vidare med utredningens förslag, så tillstyrker TU utredningens förslag om att andra straffprocessuella tvångsmedel som ”Genomsökning på distans” och ”Hemliga tvångsmedel” inte ska omfattas av undantaget.

Stockholm den 14 mars 2025

Johan Taubert
VD

Per Hultengård
Jurist